

Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, HT 1892
: L 40:88 B /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:88 B

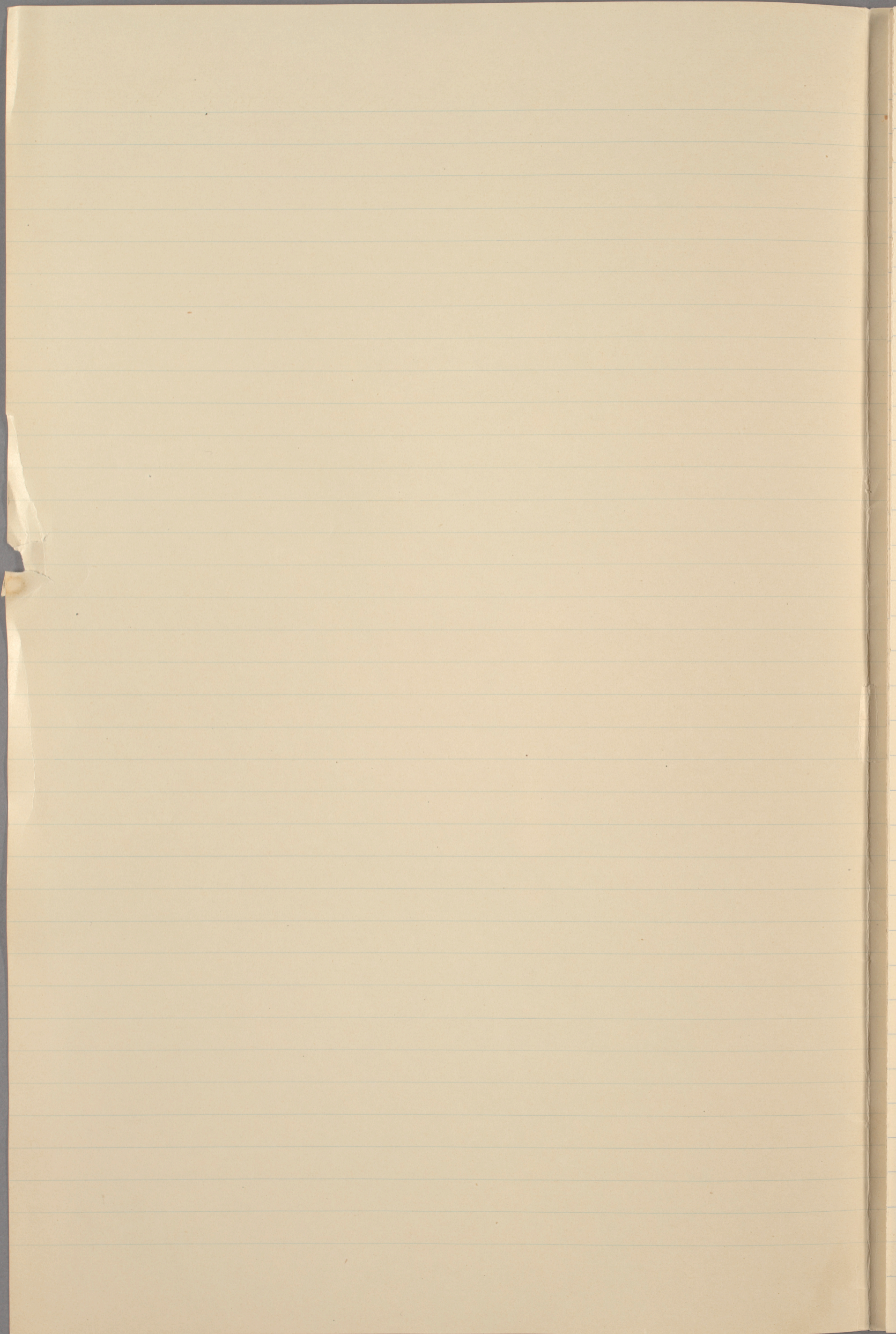
National Library
of Sweden

L 40:88 B:19

19.

29/11 1892

(9 bl.)

29/11. 92.

Särskildt gäller detta ord om Gerard Honthorst, En af Rembrandt tidigaste målningar "Guidaren" i Berlinmuseet, visar tydligt, att Rembrandt till en början gick i fotspåren af Honthorst.

Gerard Honthorst föddes år 1590 i Utrecht. Sedan han gjort den sedvanliga pilgrimsfärden till Rom och tillbragt åttiofem år i Italien, återvände han, 22 år gammal till sitt ^{fädernesland} ~~fädernesland~~, där han blef hofmålare hos prins Fredr. Henrik, därefter hos Wilhelms II och s. porträttmålare firvärfde stor förtjenst. Gjordt han porträtt till en rik man, så är det likväl icke i första rummet de, s. gjordt honom beaktad i Konsthistorien. De visa nog en gedigen teknik & god iakttagelseförmåga, men är ofta styva i uttrycket, hårda & glatta i modelleringen, & kalla i färgen. G. heller ha hans mytologiska och historisk-allegoriska målningar bidragit särdeles till hans namnkunnighet, ehuru han otvivelaktigt fick stora honorar & stora loford af sina vederbörlige berättare för hvad han i den vägen gjorde, såsom då han under en vistelse i England målade k. Karl I och dennes gemäl ~~er~~ i gestalterna af Apollo & Diana, förnånde på skogar. Lika litet är Konsthistorien benägen att ställa hans religiösa målningar högt. Det är på general-leihti omhändel Honthorst skänkt sina bästa lärar & gjort sig förtjent af den plats han har i Konsthistorien.

^{och en replikt af denna i Sächsischen gallerien i Wien}
En af dessa genretaflor visas här i afbildning. Den finns i Dresdenergalleriet, Det ~~skänka~~ ^{eller bevaras} i ~~den~~ ^{den} ~~genrens~~ ^{genrens} ~~minskas~~ ^{men} i någon annan en bykiring, som befrägar en bonde från en värkande tand. Om uppträdet ej kan prövas för skänket, är framställningen likväl särdeles karaktäristisk och humoristiskt äfven, när man beträcker, att tortyren snart är i fjertioåren & äfven patientens välbefinnande. De vänner & släktingar, s. samlat ^{om} kring honom i denna obehagliga stund, visa deltagande & spändt intresse. "I dag dig, i morgon mig." Tåke så den gosse, byberberans lärning, s. står där med guset i hand. Han är uppenbarligen ^{pothaktig} ~~rodd~~ ^{egen} af saken. Hans tandrader äro ^{små} ~~små~~ och inge han inga bekymmer för en aflägsen framtid, s. i hvarje fall syner han aflägsen.

Kännetecknande för Gerard Honthorst är hans firkärlek för natten och det artificiella ljuset. ^{Utän att} Detta ~~tycke~~ ^{tycke} ~~lyg~~ ^{lyg} sig om sannolikheten, låter han ~~sin~~ ^{de} ~~uppträdet~~ ^{uppträdet} han målar ~~egen~~ ^{vid} ~~ett~~ ^{vid} ~~marken~~ ^{marken} & mörka kvällar eller om natten. Det var Caravaggios skarpa kläroberöyr han därunder hade i minne och ~~han~~ ^{han} på detta sätt ville rättfärdiga. Italiensarne kallade honom förtenskall Gherardo dalle notti. I likhet med Caravaggio utsporde han sina figurer i kropporlek. ||

Samtidigt med Honthorst ~~var~~ ^{och} om han, verksam i Utrecht var den berömda finmålaren van Tolkenburgh, från hvars pinsel härtomman en mängd små elegant utförda landskaper med staffage av bibeln eller den klassiska mytologien

29/11. 92.

29/11. 92.

29/11. 92.

(7/2. 93.)

mot ridans ofvordighet, o. lätt kunna framkalla beklag. En annan
 konstnärare, o. instruerer i vörnigen, tillägger de välbetänkta orden:
 "Möder ~~Kunna~~ Kunna och gå. Fram Hals är öfver dem. Är han icke ett
 skott jämblik med den störste bland de store, nämligen Rembrandt, skall
 han dock alltid förbli den store konstnären inom en viss riktning, som en
 af de ursprungligaste o. kraftigaste konstnärer i alla tider o. folk."

Fram Hals ^{tillhörande} ^{för honom angedd} en Haarlemmläyt, men hans födelseort är ut-
 werpen, där han sig draga ~~en~~ något af ären mellan 1580 o. 1590. Han
 återvände redan o. gosse till Haarlem, där han blef lärjunge af den
 förbildade målaren o. konstskiftstillaren Karel van Mander, en
 entusiastisk o. vil skoled ankängare af den italienska renaissance, men
 Karel o. Karel v. Manders riktning lig alldeles emot lärjungens natur.

Om Fram Hals' utbildade lefnad gå anekdoter, o. just icke framställa
 hm o. ett minnet af ordentlighet o. ståtliga. Att han i sin ungdom lefde
 ett uppstoppet o. ofvordigt lif, och att han aldrig lärde sig hushålla,
 med sina inkomster vet man af samtida underrättelser; men i öfrigt
 förde anekdoterna ej ha någon annan grund än den att det varde honom
 att måla lustiga dryckesbröder eller ^{originala} bekanta gatufigurer, ridana om
 den hexlika och ^{ni ridskåpans dödder begripna} ~~färdiga~~ ^{Haarlems gatv} ~~gumman~~ Hille Drotte, o. vandrade omkring med
 en ölkruka vid sidan och en ugglan på axeln, följd af gatpojkar, och
 hvars grinaude porträtt finns i Berlins museum. Det har inträffat ofta,
 att man från målaren och skaldens utsklingssännen dragit slutningar om
 deras lefnadsrätt. Sådana sketsatser kunna var sådana, som också påstås.

† Af arkivforskningar vet man, att han var medlem af ett litterärt säll-
 skap i Haarlem och någon tid tillhörde styrelsen i dess målare-
 gille, ^{att han var medlem af borgaryrket} och att han var för ggr gift. Det är Fram Hals o. hans andra
 hustru, o. vi se här afbildade af hvar själf. De sitta i en stottsporte under
 ett träd förtröligt tillsammans, hon med sin hand på hans axel, och ett
 dussin af beger glada leende, måtte ^{endast} ~~den ena ha~~ ha berättat för den andra
 någonting roligt.

Fram Hals' konstruktiv natur var otvivelaktigt af det glada laget. Lifslett,
 lugn glädkighet, ja uppstopp ^{lustighet} ~~frustration~~ är grundtonen i nästan alla verk,
 från hans bästa tid. Tusen annan mästare har kunnat ~~en~~ ^{att} han återgripa
 skottet ni öfvertygande o. ni ~~o~~ smittande som han. Skottet i alla dess grader.

från det förnjöda leendet till det tygellön och skallande. Själve Rembrandt
 † Två stadsbeskrifningar, författade af lärda menn i Haarlem och samtida med Fram Hals,
 omtalar honom såsom en af de män, som gjort sin stad heder. Detta skulle de vil knapp ha
 gjort, om Hals varit känd som en konstnär i utvärpande närheten.

29/11. 92.

(2/2. 93.)

29/4. 92.

(7/2. 93.)

Elfa är därefter målade Frans Hals äro officerarne vid Sankta
 St Georgs skyttekår. Det är den tafel vi här se i afbildning. Åfven
 här äro de målade till festmåltid. Motet har emellertid förändrat sig.
 På den första tafeln buro alla ~~herrens~~ halikrus; nu är det endast de
 äldre. De yngre bära ungefär vidama krugar, s. vi se på porträtter af Gustaf
 II Adolf. Skärpen ^{Rochorne} är sandig gula, smul. svart. Skärpen är blå, hvita
 eller orangegula. Rödtt finns endast på fanan, som en ^{stilig} Georgs-
 yngre officer håller på sin axel. Till vander ett stort beusch för-
 hänge. Penelvingen är bred, läck, man kan säga genialisk.
 Och på denna tafel framträder kanske för första gången ett tek-
 niskt & tillrugga gångrätt, s. ingen för Fr. Hals riktigt, & som veder-
 mera karaktäristiskt för honom i s. i yngre tider återupptagit. Sedan
 han målats sine bilder färdiga - åtminstone i andras ögon, & gjort
 det med samma mått, prägar i ett bredt fivedrag, pågode han
 säga: "nu fottas bara mästarens känneärke", hvarest han drag
 någon enskilda penelströk, s. fingo de ofirsmätta kvar och m-
 aletid de där på sin ritte plats och gör utomordentlig effekt.

N: 215. Vid festbordet ser man, att det går glädligt & obessvärt. Sunda
 stå omkring det, andra sitta. En, s. har nys, & som bekräftade på ett mått
 han hållit tömt sitt glas & håller det nu nedvändt, för att vin, att han
 tömt det till sitt droppen. En annan, på sin spente, har just nu ordet
 och ropat med glaset i hand till en kamrat, s. sitter på moträtta sidan
 af tafeln, något, s. gör, att denne lägger handen till hjärtat, medan en tredje,
 s. står där bakom, lyssnar till talen, s. han väntar, & s. kanske galler någon
 gemensamt minne från kriget. Under tiden lagar en annan sina ord i ord-
 ning, & andra samtala. Ceremonielet är lemnadt & ridt. Trefnad &
 gott kamratskap präglade alla de energiska ansiktena. Målningen vill endast
 vara en porträttgrupp; men den har blifvit till en historisk tafel. På
 märkte de ha sett ut, desse ^{välkne} vältige borgare, som i kamp för oberende,
 och fihet skrifstreckat med sina gemningar någon af historiens
 vackraste & för de smärre folks mest fröunda & uppsmuntade ridor

N: 216. Här åter en porträttgrupp af Frans Hals, den ^{gla} förs på
 hans framställningsväte i hans höga ålderdom. Den är nämligen målade,
 när mästaren var mer än 80 år gammal. Personerna äro främmande
 för gubbenet i Haarlem. Sedan Fr. Odet hade lagt en tung hand

29/11. 92.

(7/2. 93)

på Frans Hals, sedan han för andra gången blifvit änkeman. Hans andra hustrus död blef honom till ett hjärtesår, s. icke lättet, och han förlorade på samma gång den hjälpseda för sin ekonomi, som han i henne haft. Det synes också på hans måleri, som han i när afsläpplar mig från hans kraftiga mannaåldern, då han målade sina praktiga Myttbilder i sina fjortioåriga familjegrupper med lekande barn. ^{ingen} Förskildt ^{skildare} har bättre än F. Hals ^{skildare} uttryckt okontrollad glädje och allt efter dens ålder i temperament; inga finare återgripit föräldrans stilla glädje vid dens betraktande. Förskildt beundrade äro hans porträttbilder af familjen Berenstein. Ett af dens porträtt, föreställande en friken Berenstein i den 2. K. Nyvalderna, var det, s. baronessan Rothskild för 10 år sedan inköpte för 196,000 kronor. Ryktbara äro äfven de porträtt, s. Hals målade af en af stadens Haarloms vilgörrer, en herr van Heythuysen, samt af ^{en} holländsk animal, af hvilka ett par afbildningar ligga här på bordet. Ett af dens porträtt, ett i litet format inköpta af år 1868, då F. Hals' rykte åter var i stigande, för 65,000 francs.

Då man vet, att den store mästarens arbeten numera uppröras i guld, är det sorgligt att tänka, att han ^{de} under hans lifstid betalades så illa, att han ofta, oaktadt sin flit, besaun sig i sin ekonomiska omständigheter och på sin ålderdom led ^{stund} med ^{led} lidit nöd, och slutligen år 1662 måtte vända sig till Haarloms Stadspfullmäktige med en bön om hjälp, emedan han konst icke längre kunde lifnära honom. Först han fick år 1664 ett årligt underhåll af 200 gullden, Tre år därefter afled han.

Mästarens på ålderdomen målade taflor äro gjorda utan sammanmältande undermåling - något, som också kan undvaras ^{eftersom} och som hvad vår egen tid yngre målare med sina exempel bevidat. Men Frans fivedrag blef på samma gång ständigt bredare, så att bilderna, sedda på när håll, se fläckiga ut och synes ofullbordade. De äro något afsmind giva de icke dess mindre ett med afseende på sin försökens godt intryck, i det chrus de eskilda färgerna mer i mer upplösa sig i totaltonen, som blir mer i mer grå och dyster. Hans ungdomsverk lyra i en varm gulbrun ton. Hans mogna mannaålders i en grå med fruktäusligt berättade lokalfärger. Själva

29/11. 92.

(7/2. 93.)

dessa stilsförföringar ha något psykologiskt i sig. Han lade alltid sitt personliga lif in i hvad han gjorde, och hans tefflor äro verkliga själstänningar. Vackert säger konsthistorikern Wilhelm Bode om hans rita målningar: "liksom hans medmänniskor väckte at den gamle intet mer än hvad nödortfigt knäpdes till lifets upphållande, så beviljade den 80-årige konstnären at gestalterna i sina rita verk blote så mycket teckning ö så mycket färg, som var behöfligt för att framställa dem i människan, men lefande människor."

N: 218. Fru Hah hade en yngre bröder, Dirk Hah, i. på sin tid var knappt mindre berömd än han. Den teffla, i. här i afbildning vissas och är känd under namnet "Solo," tillhör akademien i Wien. Dirk Hah är en konstnär ganska olik sin bröder. Den snittlika uppställning af det individuella, som utmärker den äldre har den yngre bröden icke; men han har ett öga för människorna som samhälls- och sällskapsväsende, och det är mest sällskaps-scenen han skildrar.

Fru Hah hade fem söner, i. och alla förordade målare. De blebo dylige konstnärer, men ha dock för konsthistorien ringa intressen.

Med den flyktiga skildring jag nu gifvit af en af konstens vige söner, den djupt sympatiska och nimen om en storakt på måleriets område ^{en} kände ~~Fru~~ ^{Konstnären} ~~skildringen~~ i Haerlem, Fru Hah, ^{för} jag nu afslutat denna termins föreläsningar. Jag gör det i tackramt minne af de stunder jag fött tillbringa här i med mina älskare och i det hopp, att det afsked jag nu för har att taga, är ett afsked blott för stunden. Under nästa termin ~~skat~~ vill jag ^{fortsätta} afsluta och afsluta redogörelsen för det holländska måleriet och hoppas att under samma vår ^{hinnan} ~~kan~~ ^{fort} skildra det adertonde århundradets intill franska revolutionen, korvesta det återstår mig att gifva en överblick af det nittonde århundradets, ~~intill d. 18~~, ^{inbörkrigt} intill våra egna dagar.

29/11. 92.

(7/2. 93.)

